

artistic and aesthetic cycle in school: Training and education]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.

10. Naidonova, L. A., & Sliusarevskiy, M. M. (2016). Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini: nova redaktsiia [The concept of media education in Ukraine: A new edition]. Retrieved from <http://mediaosvita.org.ua/book/kontsepsiya-vprovadzhennya-mediaosvity>

11. Natsionalna ramka kvalifikatsii [National Qualifications Framework]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.

12. Orlov, V. F. (2003). Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplin [Professional development of teachers of art disciplines]. Kyiv: Naukova dumka.

13. Otych, O. M. (2009). Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahoha profesiinoho navchannia: teoretychnyi i metodychnyi aspekty [Art in the system of development of creative individuality of the future teacher of professional training: Theoretical and methodical aspects]. Chernivtsi: Zelena Bukovyna.

14. Padalka, H. (2008). Pedahohika mystetstva: teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin [Art pedagogy: Theory and methods of teaching art disciplines]. Kyiv: Osvita Ukrainy.

15. Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" [Law of Ukraine "On higher education"]. 01.07.2014 №1556-VII. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

16. Ministry of Education and Sciences. (2018). Pro zatverdzhennia Kontsepsii rozvytku pedahohichnoi osvity [On approval of the Concept of development of pedagogical education]. Decree No 776, 16 July. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

17. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On education"]. № 2145-19 vid 05.09.2017. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

18. Rudnytska, O. P. (2005). Pedahohika: zahalna ta mystetska [Pedagogy: General and artistic]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.

19. Ruzhytskyi V.A. (2017). Rozvytok mystetskykh kompetentnostei maibutnikh vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva v umovakh pedahohichnoho koledzhu [Development of artistic competencies of future teachers of fine arts in the conditions of pedagogical college]. Retrieved from http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/5_34_2017.pdf

20. Shcholokova, O. P. (1996). Osnovy profesiinoi khudozhno-estetychnoi pidhotovky maibutnikh vchyteliv [Fundamentals of professional artistic and aesthetic training of future teachers]. Kyiv: UDPU im. M. P. Drahomanova.

21. Silverblatt Art Ed., Enright Eliceiri El. (1997). Dictionary of Media Literacy. Westport, Connecticut – London: Greenwood Press.

Лупак Наталья Николаевна, кандидат филологических наук, докторант кафедры педагогики и методики начального и дошкольного образования Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка, г. Тернополь, Украина, lupak@elr.tnpu.edu.ua

Современные требования к учителю искусства

Осуществлен анализ государственных документов, определяющих приоритетные направления и современные тенденции развития образовательной области «Искусство» с позиции компетентного подхода.

Отмечено, что эффективность реформирования системы среднего образования определяется рядом факторов, основным из которых является подготовка учителя искусства – специалиста нового поколения, способного работать в условиях «Новой украинской школы» на основе компетентного и лично ориентированного подходов. Акцентировано на необходимости осознания учителем художественных дисциплин собственной роли как субъекта, мотивированного к художественно-педагогической деятельности и самореализации в собственных духовных поисках. Определены требования к подготовке учителя искусства, в частности: необходимость сформированной профессиональной компетентности как интегральной характеристики; художественно-эстетического мировоззрения и профессионально-художественного (полихудожественного) мышления; медиаграмотности, что предполагает формирование культуры общения с медиа и готовности учителя искусства к постоянному развитию и саморазвитию.

Ключевые слова: учитель искусства, художественное образование, компетентностный подход, профессиональная подготовка учителя, законодательные, нормативно-правовые акты, концепция.

N. M. Lupak, PhD in Philology, Doctoral Student of the Department of Pedagogy and Methodology of Primary and Preschool Education of the Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine, lupak@elr.tnpu.edu.ua

Modern requirements for an art teacher

The analysis of the state documents defining priority directions and modern tendencies of development of the educational branch "Art" from the point of view of the competence approach is carried out. It is noted that the effectiveness of reforming the secondary education system is determined by a number of factors. The main factor is the training of art teachers of a new generation who can work in the New Ukrainian school based on both competence approach and person-oriented approach. The author focuses on the need for the teachers of art disciplines to realize their own role as a person who are motivated to artistic and pedagogical activities and self-realization in their own spiritual pursuits.

The main requirements for the art teacher who works the New Ukrainian school are the following: Firstly, the ability to work based on the competence and person-oriented approaches. Competence is defined as an integral

characteristic, which combines knowledge, skills, experience, attitudes and personality traits, that allow a person to design and conduct professional activities effectively. Secondly, formation of the teacher's artistic and aesthetic worldview as well as professional and artistic thinking, that is knowledge and skills to perceive, transform, store and use artistic information, the ability to select, analyze and synthesize the acquired knowledge and skills in achieving the pedagogical goal. Thirdly, an active attitude to knowledge of the media, understanding of the media as a network of channels of information transmission. Fourthly, the ability to develop author's educational materials and methodical recommendations. The next requirement is the ability to constructive communicative interaction with students, parents, colleague. Finally, motivation for lifelong development and self-development.

Key words: art teacher, art education, competence approach, teacher training, legislative, normative and legal acts, concept.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2020 р.

Реформування освіти, яке сьогодні увійшло в активну фазу, безпосередньо стосується загальної мистецької освіти як невід'ємного складника загальної середньої освіти. Виклики, які висуває реформа, – зокнайперше, переосмислення місії галузі в контексті розвитку творчості, ініціативності, критичного мислення, емоційного інтелекту тощо – soft skills, складових ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині. Водночас, в умовах реалій сьогодення необхідні гнучкість мислення, мобільне орієнтування в сервісах і цифрових можливостях сучасного світу, щоб швидко переформатувати освітній процес у онлайн-навчання, зберігаючи методичні й теоретичні здобутки очного навчання.

Оновленню методичних підходів у навчанні присвячено низку публікацій сучасних науковців. Зокрема, методику навчання мистецтва в загальноосвітній школі в контексті реалізації ідей Нової української школи розкрито в доробках Ма-

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2020-3-6-12>

УДК 7.071.5:373:37.091.313

Гайдамака Олена Василівна,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ, Україна, lgaidamaka@ukr.net

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВА УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІС- НОГО ПІДХОДУ

сол Л. М. [3], Аристової Л. С. [1]; теоретичні й методичні основи загальної мистецької освіти закладено у працях Ростовського О. Я. [6], Падалки Г. М. [5]; проблемам удосконалення процесу навчання учнів на уроках художньої культури присвячено праці Щолокової О. П. [7]; особливості організації дистанційного навчання вчителів на засадах НУШ як новітнього засобу професійного саморозвитку сучасного вчителя мистецтва репрезентовано Кондратовою Л. Г. [2].

У наш швидкоплинний час система освіти має відповідати на виклики суспільства і швидко переорієнтовуватися, йти на випередження і пропонувати здобувачам освіти й батькам навчання мистецтва нової формації.

Мета статті – акцентувати увагу на підходах у загальній мистецькій освіті, визначити орієнтири навчання мистецтва у закладах загальної середньої освіти у 2020–2021 навчальному році, сформулювати науково-методичні настанови, які дозволять вчителям мистецтва швидко реагувати на потреби сьогодення.

Окреслення теоретико-методичних орієнтирів навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти щонайперше має враховувати рівень професіоналізму вчителя, його мотивацію до реалізації завдань мистецької освітньої галузі. Зокрема, у початковій школі її зміст може реалізовуватися як через **інтегрований курс «Мистецтво»**, так і через **окремі предмети** за видами мистецтва: **образотворче мистецтво і музичне мистецтво**. Вибір здійснюється з урахуванням фахової підготовки кадрового складу педагогічних працівників школи та погоджується педагогічною радою. За умови обрання закладом загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) викладання через окремі предмети, у робочому навчальному плані зазначаються окремі навчальні предмети: «Мистецтво: образотворче мистецтво», «Мистецтво: музичне мистецтво», – на які відводиться по 1 годині на тиждень.

Засади нормативним документом у ЗЗСО є Типові освітні програми, які через очікувані результати навчання конкретизують, чого саме мають на-

Позначено теоретико-методичні орієнтири навчання мистецтва учнів закладів загальної середньої освіти на основі компетентнісного підходу. Визначено особливості реалізації на уроках мистецтва органічного впровадження компетентнісного, інтегрованого, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів у навчанні через провідні види діяльності, представлені двома взаємопов'язаними складовими – сприйняття (аналіз-інтерпретація) і творення мистецтва, а також системи оцінювання результатів навчання учнів.

Ключові слова: здобувачі освіти, підручник, оцінювання результатів навчання, компетентнісний, інтегрований, діяльнісний, особистісно-орієнтований підходи в навчанні.

вчитися здобувачі освіти на певному циклі навчання.

Для досягнення визначених програмою результатів навчання вчитель самостійно може визначати тематику, мистецький контент (художній матеріал), обсяг годин на вивчення окремої теми, поурочний розподіл опанування кожної теми, технології навчання тощо. Зазначимо, що мистецькі твори для сприймання та виконання учнями мають відповідати критеріям високої художньої якості, цікавості для учнів і відповідності їхньому віку. Вищеозначене педагог відображає в календарно-тематичному плані на навчальний рік, відповідно до якого здійснюється навчання здобувачів освіти.

Необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу в навчанні, який може розглядатися в декількох значеннях:

- (у вузькому) через узгодження програмового змісту в межах галузі між різними навчальними предметами (за умови автономного викладання: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво»);

- (у широкому) через узгодження предметів мистецької освітньої галузі із змістом інших освітніх галузей (наприклад, сприймання музичного твору,

мультфільму тощо на заняттях з вивчення мови), за умови дидактичної доцільності й коректності використання того чи іншого матеріалу.

Якісній реалізації інтегрованого підходу в навчанні мистецтва вчителям допомагають підручники. У 2020/2021 навчальному році **здобувачі освіти 3-го класу** будуть опановувати зміст мистецької освітньої галузі по одному з дев'яти підручників, які пройшли конкурсне випробовування й рекомендовані до впровадження в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Ознайомитися з ними можна за посиланням: <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/>.

Кожен із підручників, відповідаючи типовим освітнім програмам, представляє авторську модель інтегрованої мистецької освіти (тематизм, твори для сприймання і творення, система завдань тощо). Втім, підручник – це навчальне видання для учня, інструмент для оптимізації його (її) навчання. Педагогові він може слугувати орієнтиром для конструювання уроків у частині визначення тематизму, добору мистецького матеріалу та методичного інструментарію. Водночас для досягнення цілей і завдань кожного конкретного уроку, зокрема формування певних очікуваних результатів навчання, визначених типовою освітньою програмою, педагогу необхідно залучати дітей до різних видів художньо-творчої діяльності. Для реалізації педагогічних завдань учитель може використовувати різний мистецький контент та методичний інструментарій, який зокрема не охоплено змістом підручника. Тому наголосимо, основним нормативним документом, що визначає зміст та вимоги освіти в закладі освіти є типова освітня програма, а підручник – один із педагогічних засобів (з-поміж багатьох інших), що допомагає розв'язувати освітні завдання, визначені програмою.

Види діяльності учнів на уроках мистецтва репрезентують дві взаємопов'язані складові: **сприймання** (аналіз-інтерпретація) і **творення** мистецтва. Поступове та системне набуття учнями художнього досвіду здійснюється в тісному їх взаємозв'язку. Тільки за умови, коли учні будуть активно сприймати

художні образи, творити їх самостійно (або у взаємодії з іншими), виявляти власну позицію, здійснювати творчий відбір художніх засобів, – діяльність на уроках мистецтва буде ефективно впливати на розвиток емоційної сфери дитини (у тому числі емоційного інтелекту), формування художньо-образного, критичного, інших видів мислення, виховання художніх потреб, інтересів, смаків тощо.

Другий цикл навчання (3–4 класи) в цьому контексті є важливим, адже учні вже мають певний мистецький досвід, здобутий на першому циклі навчання, у них активно розвиваються мислення, пам'ять, увага, уява. Тому важливим є завданням педагога – підтримати й активно розвивати уміння та навички в галузі мистецтва.

У художньо-творчій діяльності з музичного мистецтва необхідно приділяти увагу формуванню вокальних навичок дітей (зокрема, співу в унісон). При цьому зазначимо, що використання електронного супроводу («мінус-фонограм») доцільно лише на заключному етапі вивчення вокального твору. Важливим акцентом у діяльності педагога залишається розвиток ритмічного чуття, який здійснюється через створення ритмічного супроводу до власного співу, гри на елементарних музичних інструментах (також і в ансамблі), хореографічних рухах під музику тощо. На уроках мистецтва необхідно давати учням можливість виявляти власну музичну творчість через імпровізації, створення ритмічних послідовностей, мелодій тощо. Звертаємо увагу, що знайомство учнів з музичною (у тому числі нотною) грамотою має відбуватися природньо, у безпосередній музичній діяльності – співі, грі на елементарних музичних інструментах тощо.

В образотворчій діяльності учні, на основі вже отриманого художнього досвіду, мають системно й послідовно опановувати секрети мови візуальних мистецтв, зокрема різні живописні й графічні техніки, способи ліплення, деякі техніки декоративно-ужиткового мистецтва, знайомитися з елементарними законами композиції, перспективи, основами кольорознавства, способами стилізації тощо. Для досягнення постав-

лених завдань педагогу необхідно не тільки запропонувати відтворити зразок, а й сприяти розвитку творчості дитини: показати варіативність виконання завдання в межах поставленої навчальної цілі; запропонувати можливість додавання елементів (відмінних від запропонованого зразка) у власну композицію тощо.

Набуття елементарних умінь з театрального та хореографічного мистецтва має відбуватися природньо, у тісному зв'язку з іншими видами діяльності: рухи під музику, інсценізація творів мистецтва тощо.

Водночас, у контексті інтегрованого навчання відбувається *формування поліхудожніх умінь та якостей* (здатність до порівняння мови різних видів мистецтва, відтворення різних явищ через музичні інтонації, малюнок, рух, жест, «оживлення» творів образотворчого мистецтва, візуалізація музики тощо).

У процесі аналізу-інтерпретації творів мистецтва слід привчати уважно слухати і споглядати твори, висловлювати власні враження, розширювати словниковий запас учнів для характеристики мистецьких творів, шукати зміст, розуміти, яким чином він розкривається (через характеристику художньої мови). Водночас, у процесі обговорення не слід вдаватися до суто мистецтвознавчого аналізу, а застосовувати різні методичні прийоми та методи для зацікавлення учнів та їх занурення в зміст твору. Системно та послідовно потрібно привчати дітей визначати, описувати емоційні стани, викликані почутим, побаченим, формувати культуру емоційного сприймання й реагування на твір мистецтва.

Окрім того, важливо привчати дітей не тільки творити й самовиражатися, а й презентувати результати власної творчості, брати участь у шкільних мистецьких заходах (концертах, виставках, інсценізаціях тощо), а з часом виявляти ініціативу їх створення, спілкуватися з друзями та знайомими про мистецтво. Пізнання мистецтва відбувається як через художньо-творчу діяльність, так і активне сприймання творів різних видів мистецтва та знайомство з особливостями їхньої художньо-образної мови.

Формування кожного з вищезазначених мистецьких умінь потребує особливого фахового педагогічного підходу. Зазначимо, що якісну реалізацію завдань мистецької освітньої галузі можуть здійснювати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва). Тому під час розподілу педагогічного навантаження, за наявності відповідних фахівців, керівникам закладів загальної середньої освіти рекомендується забезпечити годинами з цієї освітньої галузі учителів музичного та образотворчого мистецтва.

Система оцінювання результатів навчання в мистецькій освітній галузі ґрунтується на позитивному ставленні до кожного учня (учениці). Оцінюється не рівень недоліків і прорахунків, а рівень прогресу особистісних досягнень, тому критерієм перевірки та оцінювання результатів мистецької освіти є динаміка особистісного розвитку учня (учениці). Безперечно, певну роль у мистецькій сфері відіграють спеціальні художні здібності (музичний слух, вокальні дані, відчуття ритму, кольору, пропорцій, симультанне образне сприймання тощо), які можуть впливати на освітні результати учнів. Утім, для створення об'єктивності системи оцінювання, перевірка має інтегрувати такі показники:

- ставлення дитини до мистецької діяльності, її активність та ініціативність, особистісне зростання в порівнянні з її попередніми досягненнями (формувальне оцінювання);
- досягнення дитини в різних видах діяльності відповідно до показників успішності, визначених освітньою програмою (*підсумкове оцінювання*).

В основній і старшій школі вивчення предметів освітньої галузі «Мистецтво» здійснюється за програмами: «Мистецтво. 5–9 класи» (оновлена); «Мистецтво. Рівень стандарту. 10–11 класи»; «Мистецтво. Профільний рівень. 10–11 класи», які розміщені на офіційному вебсайті МОН:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>;
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/>

[zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv).

В основній школі (5–7 класах) зміст освітньої галузі «Мистецтво» (у відповідності до навчальної програми) може реалізовуватися як через інтегрований курс «Мистецтво», так і через окремі предмети за видами мистецтва: «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво». Вибір здійснюється з урахуванням фахової підготовки кадрового складу педагогічних працівників школи та погоджується педагогічною радою. У 8–9 класах та в старшій школі (10–11 класи) зміст освітньої галузі «Мистецтво» реалізується через інтегрований курс «Мистецтво».

Наголошуємо, що для формування в учнів мистецьких компетентностей та реалізації практико-орієнтованого компоненту змісту програм предмети освітньої галузі «Мистецтво» **мають викладати вчителі зі спеціальною мистецько-педагогічною освітою** (вчитель музичного мистецтва, вчитель образотворчого мистецтва, вчитель художньої культури). Враховуючи те, що програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного та образотворчого, цей курс може викладати як один вчитель, так і двоє (вчитель музичного мистецтва; вчитель образотворчого мистецтва), які мають співпрацювати в команді, узгоджуючи планування своїх уроків. Для більш ефективного впливу мистецтва та розкриття теми (уроку, семестру) рекомендуємо уроки інтегрованого курсу в розкладі ставити парно: музичне мистецтво, образотворче мистецтво.

Характерною особливістю навчальних програм для основної та старшої школи є варіативність художнього наповнення змісту: учитель самостійно може обирати різноманітні твори мистецтва для реалізації завдань програми, розкриття теми уроку та набуття учнями ключових і предметних компетентностей, визначених програмою.

На допомогу вчителю, як орієнтир для конструювання уроків у частині добору мистецького матеріалу, методичного інструментарію тощо, можуть служити **підручники**, розроблені різни-

ми авторськими колективами для різних моделей викладання мистецьких дисциплін («Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво»). Усі чинні підручники та інша навчальна література зазначені в «Переліках навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України», що розміщені на офіційних вебсайтах ІМЗО та МОН України.

Щонайперше, цінність кожного з підручників полягає в ретельно відібраній, оптимально збалансованій інформації для опанування учнями певної теми програми. Інформацію подано в текстовому й візуальному форматах. Завдяки різним видам завдань (зокрема інтерактивним) учні основної та старшої школи спроможні засвоювати подану інформацію самостійно (чи в групі), проводити обговорення творів мистецтва, висловлювати власні судження та відстоювати свою позицію тощо. Водночас, різноманітність методичного апарату кожного з підручників сприяє розвитку педагогічної креативності, урізноманитненню форм роботи з мистецьким матеріалом, що в результаті підвищує зацікавленість учнів предметом вивчення. Матеріали для вокально-хорової роботи та візуальні матеріали для виконання практичної роботи з образотворчого мистецтва (поетапні педагогічні малюнки) значно полегшують знайомство учнів із секретами музичної чи образотворчої майстерності. Таким чином, використання підручника в поєднанні з інтерактивними формами діяльності сприяє поступовій зміні типу викладання навчального предмета (з монологічного на діалогічний), а традиційні уроки-лекції перетворюються на цікаві уроки-дослідження, уроки-квести, уроки-мандрівки тощо.

Разом із тим зазначимо, що підручник – це, щонайперше, навчальне видання для учнів, педагогічний інструмент для оптимізації їхнього навчання. Тому педагогу важливо *знайти оптимальний збалансований алгоритм використання підручника в поєднанні з іншими видами мистецької діяльності на уроках мистецтва*.

У основній та старшій школі *пріоритетом залишається органічне впровадження компетентнісного, ін-*

тегрованого, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів у навчанні мистецтва.

Особливості впровадження змісту загальної мистецької освіти в основній та старшій школі, зокрема впровадження компетентнісного підходу окреслено в методичних рекомендаціях попередніх років (листи МОН від 17.08.2016 № 1/9-437 (8 клас); від 09.08.2017 № 1/9-436 (9 клас); від 03.07.2018 № 1/9-415 (10 клас); від 01.07.2019 № 1/11-5966 (11 клас).

Провідною ознакою сучасної освіти є тяжіння до інтегрування різного роду навчальної інформації під час викладання певної навчальної дисципліни. Загальна мистецька освіта, надаючи варіативність щодо можливості викладання за монопредметними («Музичне мистецтво»; «Образотворче мистецтво») чи інтегрованим («Мистецтво») курсами, системно й послідовно впроваджує *інтегрований підхід* в освітній процес. Зокрема, у початковій школі він реалізується переважно на засадах *тематичної інтеграції*. В основній та старшій школі, крім тематичної, застосовуються й інші види інтеграції, зокрема *естетико-мистецтвознавча* (художньо-мовна, жанрова, художньо-стильова тощо). Цілісна структура програми «Мистецтво. 5–9 класи» передбачає наскрізний тематизм та логіку побудови змісту за роками навчання від 5-го до 9-го класу. У 5-му класі учні засвоюють особливості мови різних видів мистецтва, у 6-му класі – палітру жанрів музичного та образотворчого мистецтв, у 7-му класі – новітні явища в мистецтві в єдності традицій і новаторства. У 8–9 класах учні знайомляться зі стилями й напрямками мистецтва. Навчальні програми «Мистецтво» для 10–11 класів логічно продовжують ознайомлення учнів з мистецтвом на прикладі мистецтва культурних регіонів світу (європейського, далекосхідного, арабо-мусульманського, індійського, африканського, американського). Таким чином, інтегрований підхід у мистецькій освіті є наскрізним упродовж усього навчання в школі.

В умовах постійного збільшення обсягів різноманітної інформації, зокрема мистецької, підлітку дедалі складніше

обрати найважливішу або зібрати її в цілісну картину. Тож актуальною проблемою залишається **переформатування методів і прийомів навчання**, у результаті чого традиційний ілюстративно-пояснювальний підхід поступово й ефективно інтегрується з *діяльнісним підходом* у навчанні. Це сприяє формуванню в підлітка потреби в активному здобутті нових знань та умінь, позитивного емоційного ставлення до пізнання, розвитку критичного мислення тощо.

Кожна людина від народження наділена певним потенціалом. Оптимально розкритися цей потенціал може в результаті власної активної практичної діяльності. Саме тому в 5–7 класах **пріоритетними на уроках** мистецьких дисциплін залишаються різноманітні *форми практичної діяльності учнів*, у процесі чого відбувається їхнє самовираження у співі (зокрема виконанні одноголосних та багатоголосних творів, спів у ансамблі та хорі), інструментальному музикуванні, малюванні, ліпленні, конструюванні тощо. Водночас, доцільно спонукати учнів до прояву різних *мистецьких ініціатив*: наприклад, виконання улюблених пісень, власних інтерпретацій, виконання творчих робіт (зокрема із застосуванням цифрових та медіаресурсів), організації артмобів, різноманітних мистецьких (у тому числі, дослідницько-пошукових) заходів, тощо. Діяльнісний підхід застосовується (через різні інтерактивні форми роботи) і під час сприймання та аналізу творів різних видів мистецтва. Поступово, з року в рік, учні набувають досвіду обговорювати, дискутувати, не боятися виявляти емоційно-ціннісне ставлення щодо мистецтва тощо. Починаючи з 8 класу домінантність провідних видів діяльності на уроках мистецтва певною мірою переформатовується, художньо-практична діяльність набуває дещо іншого «забарвлення». Творче самовираження підлітків у музичній, образотворчій чи іншій мистецькій діяльності необхідно підтримувати й розвивати, втім, доцільно спрямовувати відповідно до їхніх потреб та інтересів у співі чи малюванні (зокрема в цифровому форматі), конструюванні, фільмуванні, театралізації тощо, у тому числі, у процесі виконання різноманітних

мистецьких проєктів (індивідуальних, колективних). Зазначимо, що проєктну діяльність учнів потрібно ретельно планувати, поетапно відстежувати й оцінювати результати. Учителю доцільно допомагати учням організовувати свою роботу, вчасно коректувати її, консультувати в разі виникнення труднощів. Важливим видом діяльності стає аналіз-інтерпретація творів мистецтва, у процесі якого формується критичне мислення, навички здобуття, опрацювання та аналізу необхідної мистецької інформації, виявлення та обґрунтування власного ставлення до твору мистецтва чи мистецького явища тощо. Спрямування учнів на активну діяльність сприяє надання їм більшої самостійності й відповідальності, сприяє кращому осмисленню учнями мети та результатів своєї діяльності, усвідомлення, що вони є не об'єктом, а суб'єктом освітньої діяльності. Таким чином, відбувається переорієнтація учнів від пасивного навчання («вчитель мене навчить») до активного учіння («я прагну багато чого навчитися»). Адже тільки в активній мистецькій діяльності підлітки зрозуміють власну причетність до мистецького середовища, що оточує їх повсякденно, його впливу й можливостей використання у власному житті.

У контексті вищезазначеного, на уроках предметів освітньої галузі «Мистецтво» не рекомендовано будь-які письмові форми робіт (запис учнями будь-якої інформації зі слів учителя чи з дошки, контрольних, самостійних, домашніх робіт, написання рефератів тощо). Це спричиняє додаткове недоцільне навантаження учнів. Письмовий формат може використовуватися за потреби у старших класах, наприклад, для презентації результатів дослідно-пошукової (проєктної) діяльності, яка може бути задіяна не більше 1–2 рази на семестр.

Про впровадження в освіту особистісно-орієнтованого підходу йдеться вже багато років. В останні роки він набув особливого значення в контексті введення **формульованого оцінювання**. Особистісно-орієнтований підхід передбачає співпрацю та співтворчість учня та вчителя, де головною дійовою особою освітнього процесу є учень (уче-

ниця). **Завдання вчителя** – відстежувати динаміку його (її) розвитку, визначити особисті переваги, досягнення в пізнавальній, художньо-творчій, іншій діяльності, тобто пізнати учня (ученицю) як особистість, розкрити та розвинути його (її) індивідуальні мистецькі здібності, задовольнити потреби, дати можливість самовиражатися через мистецтво. Формувальне оцінювання орієнтує вчителя на спостереження за навчальним поступом кожного учня (учениці). Такий вид оцінювання триває постійно впродовж навчання дитини у школі. При цьому особливості дитини можуть впливати на темп навчання, внаслідок чого вона може досягати вказаних результатів раніше або пізніше від завершення зазначеного циклу чи рівня. Тобто, по суті, формувальне оцінювання – це один із педагогічних інструментів у реалізації особистісно-орієнтованого підходу в освіті.

Орієнтирами для здійснення формувального оцінювання є вимоги, визначені навчальною програмою. Їх використовують: для організації постійного спостереження за динамікою формування певних умінь та навичок, що співвідносяться з очікуваними результатами та особистим розвитком учня (учениці). Також для обговорення навчального поступу з учнями та їхніми батьками або особами, які їх опікують.

Утім, для створення об'єктивності системи оцінювання воно має враховувати показники, як формувального, так і підсумкового оцінювання (див. вище).

У процесі **підсумкового оцінювання** звертаємо увагу на те, що перевірка має інтегрувати з одного боку досягнення учнів у різних видах діяльності, з іншого – їх ставлення до предмета, активність та ініціативність. Тематичну атестацію проводять один раз або двічі на семестр та виставляють в журналі в окрему колонку без дати. Деякі теми програми розраховані на вивчення впродовж семестру. Тому з метою узагальнення вивченого доцільно здійснювати **проміжне оцінювання** навчальних досягнень здобувачів освіти. При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності учнів, які підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. Семестрова

оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з предмета впродовж семестру. Семестрова оцінка може підлягати коригуванню.

Оформлення сторінок журналу здійснюється відповідно до Інструкції з ведення класного журналу учнів 5–11 (12) класів загальноосвітніх навчальних закладів (наказ МОН від 03.06.2008 № 496). 3-поміж домашніх завдань рекомендовано завдання на слухання та інтерпретацію музики в навколишньому середовищі, завдання творчого спрямування, спостереження та замальовки ескізного характеру з натури, з пам'яті тощо. У старших класах можуть бути завдання практично-творчого чи дослідницько-пошукового характеру (зокрема виконання проєктів) з використанням матеріалів підручника тощо.

За умови обрання **ЗЗСО профільного вивчення мистецтва** в 10–11 класах, у робочому навчальному плані виокремлюються години на вивчення пізнавальної складової навчальної програми (Мистецтво: пізнавальна складова, 2 год.) та модулів художньо-практичної складової (наприклад, «Мистецтво: комп'ютерна графіка», «Мистецтво: хореографія» тощо) відповідно до обраної кількості годин та тривалості їх вивчення. У класному журналі, з огляду на зазначене, відводяться окремі сторінки.

Під час виставлення тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. Семестрова оцінка з мистецтва (профільний рівень) виводиться як середнє арифметичне семестрових оцінок із пізнавальної та художньо-практичної складової (обраної кількості модулів) та здійснюється округлення до цілого числа за правилами математики. (Наприклад, учень/учениця має семестрові оцінки 8 з пізнавальної складової і 9 з обраного модуля. Тоді середнє значення становитиме $(8+9):2=8,5\approx 9$. Отже, семестрова оцінка з мистецтва (профільний рівень) – 9).

У класному журналі семестрова оцінка з мистецтва (профільний рівень) виставляється без дати **на сторінку**

«Мистецтво: пізнавальна складова» у колонку з написом «I семестр. Мистецтво», «II семестр. Мистецтво» та на сторінку зведеного обліку. Семестрова оцінка може підлягати коригуванню відповідно до «Інструкції з ведення класного журналу учнів 5–11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03 червня 2008 року № 496. Скоригована семестрова оцінка з мистецтва (профільний рівень) виводиться як середнє арифметичне скоригованих семестрових оцінок з усіх складових навчальної програми (пізнавальної складової та обраних модулів художньо-практичної складової) та здійснюється округлення до цілого числа за наведеним вище прикладом. У класному журналі скоригована семестрова оцінка з мистецтва (профільний рівень) виставляється **на сторінку «Мистецтво: пізнавальна складова»**.

Річне оцінювання здійснюється на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка з мистецтва (профільний рівень) виставляється на сторінку «Мистецтво: пізнавальна складова» у колонку з написом «Річна. Мистецтво». На сторінку зведеного обліку навчальних досягнень учнів річна оцінка з мистецтва (профільний рівень) виставляється в колонку «Мистецтво».

У разі виникнення потреби **в організації дистанційного навчання**, у межах академічної автономії питання організації освітнього процесу, виконання освітньої програми, навчального плану є внутрішніми питаннями кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завданням педагогічних працівників. Отже, під час дистанційного навчання учителі мають вжити заходів щодо виконання календарно-тематичних планів із додержанням вимог державних стандартів освіти шляхом використання технологій дистанційного навчання та, за потреби, ущільнення відповідного матеріалу (на розсуд учителя) з організацією повторення окремих тем на початку очного навчання. На допомогу вчителям розроблено **методичні рекомендації «Організація дистанційного навчання»**.

ня в школі», розміщені за посиланням <https://nus.org.ua/news/yak-nalagodyty-dystantsijne-navchannya-posibnyk-dlyashkil-vid-go-smart-osvita-ta-mon/>

Висновок. Узагальнюючи, зазначимо, на уроках мистецтва через провідні види мистецької діяльності системно й послідовно формуються не тільки предметні мистецькі компетентності, а й здатність креативно розв'язувати поставлені завдання, оцінювати себе та інших, уміння комунікувати, презентувати, критично аналізувати, співпрацювати з іншими тощо, – якості, що є складовими ключових компетентностей.

У цьому процесі наріжним є системне застосування різних підходів у навчанні (компетентнісного, інтегрованого, діяльнісного, особистісно-орієнтованого) та оновлення форм і методів роботи (у тому числі із застосуванням цифрових технологій для можливого дистанційного навчання).

Водночас не слід недооцінювати роль підручників, які, будучи навчальним виданням для учня, інструментом для оптимізації його (її) навчання, можуть слугувати педагогу орієнтиром для конструювання уроків у частині визначення тематизму, добору мистецького матеріалу, підказкою в доборі методичного інструментарію тощо.

Перспективи подальших досліджень – методичні настанови з організації дистанційного навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Аристова Л. С. Словесні методи на уроках музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво». *Мистецтво та освіта*. 2019. № 3 (93). С. 10–16.
2. Кондратова Л. Г. Дистанційний курс «Методика викладання мистецтва в початковій школі на засадах НУШ» як засіб професійного саморозвитку вчителя мистецтва. *Мистецтво та освіта*. № 3(93), 2019. С. 50–53.
3. Масол Л. М. Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 208 с.
4. Організація дистанційного навчання в школі : методичні рекомендації / упор.: Іванна Коберник, Зоя Звиняцьківська. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii_dystantsiynavchannya_osvita_razvoroty.pdf
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
6. Ростовський О. Я. Теорія і методика музич-

ної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

7. Щолокова О. П., Науково-методичні засади удосконалення процесу навчання учнів на уроках світової художньої культури / О. П. Щолокова. *Мистецтво та освіта*. 2016. № 1. С. 2–5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2016_1_2

References

1. Arystova, L. S. (2019). Slovesni metody na urokakh muzychnoho mystetstva ta intehrovanoho kursu «Mystetstvo» [Verbal methods at music lessons and integrated course "Art"]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 3 (93), 10-16.
 2. Kondratova, L. H. (2019). Dystantsiynyi kurs «Metodyka vykladannia mystetstva v pochatkovi shkoli na zasadakh NUSH» yak zasib profesiinoho samorozvytku vchytelia mystetstva [Distance course "Methods of teaching art in primary school on the basis of the New Ukrainian School" as a means of art teachers' professional self-development]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 3 (93), 50-53.
 3. Masol, L. M. (2019). Metodyka navchannia intehrovanoho kursu "Mystetstvo" u 1-2 klasakh ZZSO na zasadakh kompetentnysnoho pidkhodu [Methods of teaching the integrated course "Art" in 1-2 grades of institutions of general secondary education based on the competence approach]. *Kyiv: Heneza*.
 4. Kobernyk, I., & Zvyniatkivska, Z. (Eds.). (2020). Orhanizatsiia dystantsiynoho navchannia v shkoli [Organization of distance learning at school]. Retrieved from https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/GRYF_Metodychni_rekomendatsii_dystantsiynavchannya_osvita_razvoroty.pdf
 5. Padalka, H. M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dysyplin) [Pedagogy of art (Theory and methods of teaching art disciplines)]. *Kyiv: Osvita Ukrainy*.
 6. Rostovskiy, O. Ya. (2011). Teoriia i metodyka muzychnoi osvity [Theory and methods of music education]. *Teropil: Navchalna knyha–Bohdan*.
 7. Shcholkova, O. P. (2016). Naukovo-metodychni zasady udoskonalennia protsesu navchannia uchniv na urokakh svitovoi khudozhnoi kultury [Scientific and methodological principles of improving the learning process of students at lessons of world art culture]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 1, 2-5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/mtao_2016_1_2
- Гайдамака Елена Васильевна, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник Государственного научного учреждения «Институт модернизации содержания образования», г. Киев, Украина, lgaidamaka@ukr.net**
- Теоретико-методические ориентиры обучения искусству учащихся учреждений общего среднего образования на основе компетентностного подхода**
- Обозначены теоретико-методические ориентиры обучения искусства учащихся учреждений общего среднего образования на основе компетентностного подхода. В частности, определены особенности реализации на уроках искусства органического внедрения компетент-

ностного, интегрированного, деятельностного, личностно-ориентированного подходов в обучении через ведущие виды деятельности, представленные двумя взаимосвязанными составляющими – восприятие (анализ-интерпретация) и создания произведения искусства, а также системы оценивания результатов обучения учащихся.

Ключевые слова: соискатели образования, учебник, оценивание результатов обучения, компетентностный, интегрированный, деятельностный, личностно-ориентированный подходы в обучении.

O. V. Haidamaka, PhD, Senior Researcher, State Scientific Institution «Institute of Education Content Modernization», Kyiv, Ukraine, lgaidamaka@ukr.net

Theoretical and methodological guidelines for teaching art to students of institution of general secondary education based on the competence approach

The article deals with the theoretical and methodological guidelines for teaching art to students of institutions general secondary education based on the competence approach. In particular, it is emphasized that the basic normative documents in institutions general secondary education are standard educational programs (for primary school) and initial programs (for primary and secondary schools), which specify what exactly students should learn in a certain grades through the expected learning outcomes. It is explained that the programs provide for variability in selection by the teacher art content, teaching methods and techniques. To achieve the learning outcomes determined by the program, teacher can determine the subject, art content (art material), the number of hours to study individual topics, lesson distribution of mastering each topic, learning technologies, etc.

It is noted that for implementation of the tasks set by the program methodical tool for teachers can be textbooks that contain a carefully selected, optimally balanced amount of information for students to master a theme of the program. At the same time, it is emphasized that the diversity of the methodological apparatus of the textbook will promote development of pedagogical creativity, diversification of forms of work with artistic material, which in turn will increase students' interest in the subject of study.

The author describes how to implement competence, integrated, activity, person-oriented approaches in teaching through leading types of activity at art lessons., represented by two interconnected components – perception (analysis-interpretation) and art creation.

Special attention is paid to the system of assessment of students' learning outcomes that should be based on the principles of formative and summative assessment.

Keywords: students, textbook, assessment of learning outcomes, competence, integrated, activity, person-oriented approaches in learning.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2020 р.